

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็ก เป็นต้นทุนทางสังคมและเป็นทรัพยากรที่สำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นระยะสำคัญของพื้นฐานการเรียนรู้และการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทุกด้านของเด็กเพื่อที่จะเติบโตเป็นเด็กที่มีคุณภาพ เพราะเด็กวัยนี้จะเป็นรากฐานของการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคมต่อไปในอนาคต การเลี้ยงดูและการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ด้านต่างๆของเด็ก เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเด็ก ๆ ที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีเหมาะสม ย่อมเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและนำมาซึ่งอนาคตที่ดีของประเทศชาติในที่สุด

ผู้ทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็ก ต้องมีความรู้และความเข้าใจว่าเด็กแรกเกิดถึงปฐมวัยทุกคนอยู่ในช่วงที่สำคัญมากเพราะช่วงอายุ 5 ปีแรกของชีวิตเด็ก เป็นช่วงวัยที่มีการพัฒนาในทุกด้านมากที่สุด อาหารต้องครบหมู่และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การให้ความสนใจ ความรัก ความอบอุ่น การพูดคุยและการเลี้ยงดู โดยเฉพาะพ่อ แม่และสมาชิกในครอบครัวทำให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสม จากการสำรวจสภาวะสุขภาพพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็กปฐมวัยของประเทศไทย โดยสำนักส่งเสริมสุขภาพ (2542) พบว่าเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการรวมปกติทุกด้านเพียงร้อยละ 71.69 พัฒนาการที่เข้าข่ายสงสัยล่าช้าร้อยละ 28.1 โดยพัฒนาการที่เข้าข่ายสงสัยล่าช้า คือ ด้านภาษา การใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและการปรับตัว การใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ การอยู่ในสังคม และการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวถือว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาด้านสติปัญญา เพราะมีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก จึงนับเป็นการสูญเสียโอกาสในการพัฒนาสมองในช่วงระยะที่สมองเจริญเติบโตสูงสุด จากการศึกษาของสุวิทย์ สมบัติ (2540) พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเด็กเล็ก ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรมได้แก่ วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กตลอดจนถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน และจากการศึกษาของดวงเดือน มุลกลาง (2546) พบว่าลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครองมีทั้งทางด้านร่างกายซึ่งผู้ปกครองให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องอาหารและโภชนาการ เครื่องนุ่งห่ม และการพักผ่อน ทางด้านอารมณ์และจิตใจ ผู้ปกครองสอนเด็กในเรื่องการควบคุมตนเองและให้โอกาสตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการ ทางด้านสังคมและบุคลิกภาพ ผู้ปกครองปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

ในเรื่องมารยาทและค่านิยมทางสังคมและทางด้านสติปัญญา ผู้ปกครองชี้แนะและส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ ฝึกอ่าน เขียนจากหนังสือ เช่นเดียวกับการศึกษาของแรมจันท์ แลสันกลาง (2542) พบว่า ผู้ปกครองที่เป็นปู่ ย่าหรือตา ยายของเด็กให้ความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายในเรื่องการจัดเตรียมอาหารให้เด็ก การนอนหลับพักผ่อน การออกกำลังกายและการดูแลรักษาความสะอาดของร่างกาย

จากสภาพเงื่อนไขบริบททางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้แบบแผนและภาระการดำรงชีพของประชาชนเปลี่ยน ทำให้พ่อแม่จำนวนมากต้องมุ่งหาเลี้ยงชีพ ออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านหรือต่างถิ่นมากขึ้น ไม่สามารถเลี้ยงบุตรได้เองหรือมีเวลาเลี้ยงดูน้อยลง ต้องฝากให้ผู้สูงอายุหรือบุคคลในบ้านเลี้ยงดูเด็กแทน โดยเฉพาะกลุ่ม 0-3 ปี ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพการเลี้ยงดูและมีการนำเด็กไปเข้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากขึ้น

ดังนั้น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จึงนับเป็นสถานที่ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กแห่งที่สอง รองจากพ่อแม่ และญาติ เนื่องจากเป็นทางเลือกหนึ่งที่พ่อแม่วางใจให้ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระในการอบรมเลี้ยงดูเด็กแทน ซึ่งครูพี่เลี้ยงจะมีบทบาทในการดูแลเด็กแทนคนในครอบครัวตอนกลางวัน โดยเด็กจะได้รับการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาการเด็กร่วมกับการดูแลส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพของเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสถานที่สำคัญที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นศูนย์กลางของการสร้างสุขภาพแก่เด็ก ครอบครัวและสมาชิกในชุมชน การพัฒนาเพื่อให้ศูนย์เด็กได้มาตรฐานและมีคุณภาพนั้น ควรพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป กระทรวงสาธารณสุข ได้นำแนวคิดเมื่อนำอยู่ ชุมชนนำอยู่ มาใช้ในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก ภายใต้แนวคิดศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ซึ่งมีเกณฑ์ในการประเมิน โดยผลการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ปี 2549 พบว่า มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผ่านระดับพื้นฐาน 12,288 แห่งคิดเป็นร้อยละ 70.84 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผ่านระดับดีและระดับดีมาก 6,001 แห่งคิดเป็นร้อยละ 34.59 (สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย, 2549) โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งส่วนราชการ ชุมชนและท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก และระดมความร่วมมือจากชุมชน และหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้ครอบคลุมกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ พัฒนาการเด็กและการอนามัย สิ่งแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งศูนย์เด็กเล็กพัฒนาได้คุณภาพและมาตรฐาน

สำหรับพื้นที่ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองประมาณ 150 กิโลเมตร ตัวอำเภออยู่บนที่ราบสูงล้อมรอบด้วยเทือกเขาสูงชัน ระดับความสูงตั้งแต่ 750 เมตรถึง 1,200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล อากาศเย็นตลอดปี เป็นเมืองติดชายแดนพม่า ประชากรประกอบด้วยผู้คนหลายเผ่าพันธุ์เช่นคนพื้นเมือง ไทยใหญ่ จีนฮ่อ พม่า ลีซอ มูเซอและกระเหรี่ยง

มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย พึ่งพิงซึ่งกันและกัน ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้ค่อนข้างต่ำ อาชีพหลักคือเกษตรกรรม ได้แก่ทำนา ทำสวน ทำไร่ รองลงมาคือรับจ้างและค้าขาย ตามลำดับ

ในพื้นที่ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด 18 ศูนย์ มีเด็กทั้งหมด 906 คน มีครูที่เลี้ยงทั้งหมด 41 คน (กลุ่มงานเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน, 2549) แต่ละศูนย์มีผู้ดูแลเด็ก 1-3 คน โดยอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล ในศูนย์เด็กครูที่เลี้ยงมีการประเมินความเจ็บป่วยพื้นฐานของเด็ก กรณีที่มีการเจ็บป่วยเช่นเมื่อเด็กมีไข้ เด็กจะได้รับการเช็ดตัวและทานยาลดไข้หรือถ้าเด็กมีแผลก็จะใส่ยาสำหรับทำแผลเบื้องต้น เด็กได้รับการประเมินพัฒนาการทุก 6 เดือน พบว่าเด็กมีพัฒนาการสมวัยร้อยละ 98 และมีเด็กที่มีพัฒนาการช้าที่อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 15 คน และโรคติดเชื้อระบบอื่นๆที่พบในศูนย์พัฒนาการเด็กเล็ก ได้แก่ ระบบผิวหนัง เด็กมีปัญหาด้านอนามัยส่วนบุคคลเกี่ยวกับช่องปากที่พบมากคือโรคฟันผุ ซึ่งพบความชุกของโรคฟันผุในเด็กเท่ากับร้อยละ 72.61 และมีค่าเฉลี่ยฟันน้ำนมผุ ถอน อุดเท่ากับ 4.0 ซึ่งต่อคน (ฝ่ายทันตสาธารณสุข, 2549) มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนำอยู่ระดับดีจำนวน 10 ศูนย์ มีเครือข่ายศูนย์เด็กเล็กอำเภอเวียงแหง โดยเกณฑ์การประเมินศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ปี 2549 ครอบคลุมทั้งด้านส่งเสริมสุขภาพ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ด้านบริการอาหารสะอาด ปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย ด้านบุคลากรและด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ฯลฯ

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของชุมชนต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเวียงแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้การเป็นศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพเด็กวัยก่อนเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งจะให้เกิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน สามารถที่จะมีการปฏิบัติและดูแลสุขภาพในเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างถูกต้อง และก่อให้เกิดพฤติกรรมดูแลสุขภาพที่แท้จริงและยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษามุมมองของชุมชนซึ่งประกอบไปด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเวียงแหงผู้การเป็นศูนย์เด็กเล็กนำอยู่

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

มุมมองผู้การเป็นศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ หมายถึง ความคิดเห็น ทักษะคติเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งทางด้านส่งเสริมสุขภาพ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ด้านบริการอาหารสะอาด

ปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย ด้านบุคลากรและด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
ชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ฯลฯ

ชุมชน หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่
องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและกรรมการพัฒนาศูนย์
พัฒนาเด็กเล็ก

องค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง เจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ในการปกครองส่วนท้องถิ่นที่
ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 อันประกอบด้วยสภา
องค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการ
ดำเนินงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ครูพี่เลี้ยง หมายถึง บุคคลผู้รับเลี้ยงดูเด็กในสถานที่ที่จัดไว้เพื่อเลี้ยงเด็กและได้รับค่าจ้าง
โดยมีคุณสมบัติตามที่หน่วยงานของรัฐกำหนด

ผู้ปกครอง หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเลี้ยงดูเด็กเป็นส่วนใหญ่หรือเป็น
บุคคลที่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หมายถึง บุคคลที่รับผิดชอบงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ
ดำเนินงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

กรรมการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง บุคคลที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ที่มีส่วน
ร่วมในการบริหารจัดการการดำเนินงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานต่างๆ
เกี่ยวกับชุมชนซึ่งอาจจะมีตำแหน่งหรือไม่มีตำแหน่งก็ได้

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง ศูนย์เด็กเล็กหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกสังกัดของภาครัฐ
รวมทั้งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นเอง และที่รับโอนมาจากกรมการพัฒนาชุมชน
กรมการศาสนา สปช. และอื่นๆ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงาน
ด้านงบประมาณ และบุคลากร

ศูนย์เด็กเล็กน่ายอยู่ หมายถึง ศูนย์เด็กเล็กที่มีการจัดการ ควบคุม ส่งเสริมและสนับสนุน ปัจจัยเอื้อและขจัดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความน่าอยู่ของศูนย์เด็กเล็กให้ลดน้อยลง หรือหมดไป โดยมุ่งหวังให้เด็กเล็ก ได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ภายใต้อสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาวะ ในขณะที่เด็กและผู้ดูแล เด็กก็ได้รับการส่งเสริมให้สามารถทำงาน ได้อย่างมีความสุข สบายใจ ในศูนย์นั้นๆ และมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ตลอดจนสามารถประสานความร่วมมือของชุมชน โดยรอบเพื่อการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการการพัฒนาของศูนย์ เด็กเล็กและท้องถิ่น (ประเมินโดยใช้แบบประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายอยู่ ดังตัวอย่างที่แนบมา ในภาคผนวกและผ่านเกณฑ์มาตรฐานระดับใดระดับหนึ่งใน 3 ระดับ ได้แก่ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับดี ระดับดีมาก)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้มีข้อมูลเบื้องต้นในการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพเด็กวัยก่อนเรียนในศูนย์พัฒนา เด็กเล็กบ้านเวียงแหง โดยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
2. นำข้อมูลที่ได้นำเสนอให้กับชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บ้านเวียงแหงให้เป็นศูนย์เด็กเล็กน่ายอยู่